

NORSKE ESSAYISTER

ALF LARSEN

Litterære essays

Redaktør

Øistein Parmann

GRØNDAHL DREYER

Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur

Thorleif Dahls Fond

© Grøndahl og Dreyers Forlag AS 1994

Alle henvendelser om rettigheter til denne bok stiles til

Grøndahl og Dreyers Forlag AS

Fred. Olsens gt. 5

Postboks 1153 Sentrum

N-0107 Oslo

Grafisk formgivning for serien

Norske essayister: Ola Schjerve

Sats: Hamar Maskinsetteri

Typografi: Goudy Old Style 10/12

Papir: 100 g Munken Book Cream

Trykk og bind: Engers Boktrykkeri A.s., Oslo/Otta

ISBN 82-504-2163-9

Redaksjon for serien *Norske essayister*:

Helge Nordahl, Øistein Parmann,

Bernt Vestre, Asbjørn Aarnes

Det har ringt for annen gang

Stefan Zweig: *Die Welt von Gestern*.

Bermann-Fischer Verlag, Stockholm 1944-

Verden av igår – med denne tittel har Stefan Zweig preget et uttrykk som bedre enn noe annet gjengir den følelse vi har overfor den tid som ligger nærmest bakved oss. Likesom dagen igår er den uigjenkallelig borte, forbi. Der er skjedd et brudd i tidsfølgen av en annen og mere gjennomgripende art enn tidligere når vi satte et kryss i verdenshistoriens store almanakk. For eksempel dengang vi skulde til å skrive år 1900, da forsøkte allverden å late som om vi gikk inn i en ny epoke. Der ringtes med klokker over hele jorden hin midnatt, og utallige taler og artikler hilste det nye storår. I Danmark blev der startet et tidsskrift med tittelen «Det ny Aarhundrede». Men nettopp dette tidsskrift (P. Munks) fortalte at der var ingenting skjedd. Alt blev ved å være ved det gamle, toget surret videre på det samme spor. Anderledes da verdenskrigen brøt ut i 1914, da følte alle tenkende mennesker at *nu* var det tideskifte. Ennu sterkere følte det da den annen verdenskrig brøt ut i 1939. Og ennu sterkere vil det føles den dag da den tredje bryter ut – når klokken har ringt for tredje gang . . .

Dette uhyre viktige moment har Stefan Zweig opplevet kanskje sterkere enn noen annen i samtiden; han hørte det ringe allerede første gang. Deri består betydningen av hans bok (for selve innholdet av den får vi oss nok gjenfortalt mange ganger og kanskje likeså godt), og derfor er der grunn til å beskjefte sig med den ennu engang, skjønt der nu er skrevet så uendelig meget om den. Den merkelig pregnante tittel det har lykkedes ham å gi sin bok og den håpløse stemning av *nevermore* som hviler over den har hatt en mektig resonance.

Allikevel er det et spørsmål om de som har lest denne bok også har hatt evne til å ta dens fulle betydning opp i sig. Man leser det, men fatter man nu også virkelig hvad det vil si at vi har overskredet en tærskel, at intet av det som dengang var er mere, og at det aldri vil komme tilbake i sin gamle skikkelse, likesålidt som Oldtiden eller Middelalderen vil komme tilbake igjen som de engang var: med sitt Hellas og sitt Rom, med sin riddertid og sitt feudalvesen.

Begriper man at den tid som ligger mellom 1450 og 1950 utgjør et samlet hele av forestillinger og former som aldri, aldri mere igjen vil vise sig på jorden? Jeg tror det ikke, og jeg tør ikke utdype emnet videre for ikke å bli ansett for en som taler over sig.

Stefan Zweig karakteriserer i begynnelsen av sin bok den tid han levet opp i som *sikkerhetens tid*. Man var – i den grad mennesker da kan være det – sikker på nærsagt alt: på regjeringsformen, på pengenes verdi, på eiendommens beståen, kort sagt på livets gang fra vugge til grav. Ens personlige frihet var garantert av loven, ens ytringsfrihet var en selvfølge, selv om der også fantes paragrafer som *kunde* gripe inn i den; ens muligheter var utallige, ens virkefelt var ubegrenset, man kunde bevege sig hvor man vilde, og man var velkommen overalt. Det var jo også i den tid *forsikringsvesenet* oppkom, kanskje tidens mest karakteristiske foreteelse: man følte at man kunde forutberegne alt av betydning for dette liv – som var det eneste man regnet med.

Alt dette har totalt endret sig. Beskåret er friheten, avgjerdet rummet, innskrenket mulighetene, og sikkerheten, ja, *den eksisterer ikke mere!* Det viktigste element i vårt tidligere liv, er borte. Vi er kastet ut i en fullstendig ukjent verden, hvor vi ikke aner om vi befinner oss på fast mark eller på gyngende grunn. *Det er tideskifte!*

Og dog er der mennesker der later som om det skulde være mulig å bringe verden tilbake i sine gamle folder igjen, som tror at når nu bare økonomien kommer i orden igjen så retter nok også alt det annet på sig . . .

Disse mennesker er meget å beklage. De blir nemlig de første ofre for den katastrofale endring. De er også meget å bebreide, ved sin blindhet bidrar de nemlig til at katastrofen blir ennu mere fryktelig og dyptgående.

Især *disse* mennesker skulde lese Stefan Zweigs bok.

Stefan Zweig drepte sig ikke lenge efter sitt statusoppgjør over tiden. Han orket ikke å bære den erkjennelse han var nådd frem til, han følte sig som en verdensfallent. En ærlig mann! Den eneste ærlige, kunde man nesten si, av alle denne tids humanister. Den «humanist» nemlig som fremdeles tror på det 19. århundredes liberalt-demokratiske idéer i deres gamle skikkelse, han burde gjøre som Stefan Zweig, han burde gå hen og henge sig – hvis han da ikke er istand til å ta betydningen av det som er hendt opp i sig og derigjennem komme frem til en

bedre erkjennelse. Men da er han jo heller ikke lenger humanist i den gamle betydning av ordet, da har det ord *menneskelighet* fått en ganske annen mening for ham.

Stefan Zweig var født i 1881 i Østerrike av rent jødiske foreldre. Han var og blev hele sitt liv den typiske litterat, og man kunde godt kalle ham den typiske Judenlitterat hvis man bare tar ordet i dets beste og ikke i dets værste betydning, for når jødelitteraten er fin så er han det virkelig, likesom jøden i det hele tatt. Og Stefan Zweig var en fin mann, belest, kultivert, frihetselskende og demokratisk i ordets sanne betydning, nemlig som menneskevenn og individualist, høit dannet, beskjeden og med en sann lidenskap for kunst og tenkning, for formens renhet og for sprogets adel. Men han var helt igjennem et tidens barn, det lykkedes ham ikke på noe punkt å heve sig opp over den til et virkelig kritisk standpunkt. De former han fikk se så fullstendig knust og de idealer han måtte se så jammerlig sviktet, dem trodde han på og svor han til hele sitt liv med det rene ufordærvede sinns naivitet, uten å ane at han med sin blodløse humanisme, sin åndløse idealisme og sin livsfjerne pacifisme selv var med til å bane veien for die Stulpenstiefel – et klassisk eksempel på alt det i tiden som ikke *holdt*, som bygget på sand . . .

Man husker hans «Heilung durch den Geist»: så mange fine psykologiske iakttagelser og så liten inntrengen i de sjelelige virkeligheter, så megen menneskelig iakttagelsessevne og så ringe sans for *vesenet*. Høiere raket heller ikke hans skjønnlitterære arbeider, vel snarere lavere; det meste var simili, glimrende gjort, men litt anstrengt og villet, un peu precieux, som franskmennene vilde si. Høiest er han kanskje nådd i sine «Sternstunde der Menschheit». Stykket om Grouchy glemmer man ikke lett, heller ikke det om Johan Sutter, mannen som fant alt Californias guld og mistet det igjen. Så berømt Stefan Zweig blev så tør man nok si at han intetsteds nådde ut over det nestbeste, han hadde intet fast holdepunkt hvorfra han kunde orientere sig, og derfor rant hans store evner ut i sandet, derfor blev hans verden så flytende og kaleidoskopisk, og tilslutt gikk han tilbunds i sitt eget sjelelige og åndelige kaos: hans egen mektig higende men forvirrede og i dypeste forstand *meningsløse* verden trakk ham med ned i sitt fall.

Denne for vår tid så Overmåte typiske og dypt tragiske skikkelse forteller nu sine erindringer, sittende i Sydamerika efter tre ganger å ha mistet alt hvad han

eide (og det var meget, for han var en tid en rik mann), og uten et notat eller et brev til støtte for sin hukommelse. Ikke desto mindre, eller kanskje nettopp derfor er det blitt en bok der som intet annet samtidig memoireværk gir et helhetsbillede av førkrigstiden og av pausen mellom de to kriger, et kildeskrift for alle dem som vil se denne tid *i store trekk*, slik den opplevdes av størsteparten av epokens fineste intelligenser, av dens edleste og mest høitstrebende mennesker.

Stefan Zweig sier at skulde han ha skrevet en almindelig erindringsbok så måtte han skildret alle de viktigste personligheter han møtte, ha gjort rede for alle de betydningsfulle bøker han hadde lest, beskrevet alle de sensationelle førsteoppførelser han hadde overvært osv. Det har han ikke villet; han mener at en slik historieskrivning ikke lønner sig lenger, den har ingen betydning overfor det veldige *han* har været med til. Han vil forsøke å skildre just dette veldige, han vil – det er mine ord – forsøke å la oss fornemme tidens store vingeslag hver gang den steg og sank på sin tragiske flukt. Derfor nevner han kun de av tidens store som har fått avgjørende betydning for ham og hvori *han* ser dens mest typiske representanter. Han skildrer, men bare som et bidrag til tidens karakteristikk, sitt barndomshjem eller rettere sagt det slektsmiljø han vokste opp i; det var den jødiske overklasse i Wien, rike *borgere* med amatørmessig eller av dannelsessnobberi bestemte interesser for kunst og kultur. Vi ser ikke hans far eller mor personlig for oss, og han forteller sågodtsom intet om sine egne private forhold, undtagen det som har forbindelse med hans kunst, han nevner således ikke engang sine to hustruer ved navn. De personer han fortrinnsvis kommer til å beskjeftige sig med blir da Hugo von Hoffmannsthal, Rainer Maria Rilke, Emile Verhaeren, Romain Rolland og Sigmund Freud. Mere i periferien kommer Walther Rathenau, Auguste Rodin, Maxim Gorki. Herman Bahr, og Arthur Schnitler nevner han bare såvidt, skjønt de må ha hørt til hans nærmeste omgangsfeller. Egon Friedell omtaler han slett ikke. Disse førstnevnte har altså for ham været de avgjørende livets møter: Hoffmannsthal og Rilke som inspirerende kunstnere og kolleger i det edle yrke; Verhaeren som den store, grenseløst beundrende kunstens gigant (det var som bekjent Zweig som gjennom sine oversettelser og sin bok om ham først gjorde Verhaeren europeisk berømt); Rolland som den store idealist og fredsforkjemper, den sanne, den ubestikkelige *europeer*; Freud som den banebrytende tenker, sin tids psykologiske Kopernikus

(ordene er ikke Zweigs, men de kunde ha vært det). Allerede av disse «beundringer» kan man da danne sig et bilde av Stefan Zweigs åndelige konfiguration, og man ser at jeg har rett når jeg karakteriserer ham som et tidens barn. Hvad der ligger av tidskarakteristikk i denne konstellation av navn er uten videre klart for enhver som kjenner dem.

Billedet av Hugo von Hoffmannsthal, vidunderbarnet, denne litteraturens Mozart, er uforglemmelig; det må man ha lest for å forstå mennesketypen Zweig og det han representerer, slik det utfoldet sig i den tysktalende verden vel å merke, for utenfor Tysklands grense fikk Hoffmannsthal ikke noen støne innflytelse i levende live, ja har egentlig aldri fått det. Billedet av Rilke er rørende og nettopp slik man efter hans egen litteratur å dømme måtte forestille sig ham, eller rettere sagt *ennu* mere slik. Billedet av Rolland er gripende; man føler trang til å revidere sin oppfatning av denne nu så helt forglemte mann, som engang – igår! – spilte en så stor rolle og som alle vi mere hårdhudede alltid har betraktet som litt av en luftig sværmer og en meget naiv mann, hvad han utvilsomt også var. Men han var også en *modig* mann, enestående modig; han hadde mot til å sette sig opp mot en hel verden og to ganger gjøre sig til «landssviker» i alle ordentlige og bra menneskers øine – i alle deres øine som aldri har sviktet fårementaliteten, hvor store idealister og humanister de enn var. Ved siden av Stefan Zweig selv så omtrent den eneste i denne den forrykte nationalismes og den diabolske ensrettnings tid som hadde kraft nok til ikke å svikte *menneskehetens* og *menneskelighetens* idealer. Det æresminne den annen «sviker», Stefan Zweig, har reist over ham vil bli stående. Bildet av Verhaeren er mere privat, man kunde ønsket at man hadde fått mere av mannens *vesen* å se, særlig kunde en der ha beundret ham likeså høit som Zweig ønsket det; men han var kanskje ikke anderle-des, han levde kanskje helt i sin veldige poesi. Mest *avslørende* for Stefan Zweig er billedet av Freud. Han har næret en grenseløs beundring for denne mann, som for alle oss tidskritikere er innbegrepet av tidens åndelige forvirring og menneskelige desorienterthet. Zweig karakteriserer ham som «vår tids sterkeste vilje og mest gjennomtrengende ånd»; han kaller ham «det klareste ingenium i denne tid»; han taler om denne «store og strenge ånd, der som ingen annen i vår epoke har utdypet og utvidet vår viden om den menneskelige sjel» osv. Det er rørende, som alle hans beundringer er det (fordi

de er helt ekte og selvløse), men det viser også i hvilken grad en mann som Stefan Zweig, en mann på høiden av sin tids intelligens og viden, var dypt uvidende både om sjel og ånd, om *menneskevesenet* i det hele tatt.

Alle hans portretter virker som skygebilleder eller silhouetter, alle hans bilder av tiden som filmopptagelser i stor stil. Ingensteds når han ned under overflaten til de dypere drifter og impulser som behersket utviklingen. Det viser han bl. a. da han kommer så langt som til å omtale Hitler og Hitlertiden; han er klar over at Hitler på sin vis var genial, men hvorfor han var det eller hvori han var det kan han ikke se – eller tør ikke se det. Og aller klarest viser han det der hvor han taler om Versaillesfreden og patetisk beklager at den store og edle Wilson med hans høie menneskehetsbudskap blev ført bak lyset av de gamle slupolitikere og kringgått av de samvittighetsløse våbenfabrikanter! Stort lengere kan vel ikke et menneske av format drive det i retning av å ha misforstått alt hvad han har sett og opplevet.

Og dog hadde Stefan Zweig truffet den mann som hadde gjennom-skuet og i engere kretser avslørt Wilson allerede innen han for alvor var trådt frem på verdensscenen og som hadde en viden om «menneskesjelen» ved siden av hvilken Sigmund Freuds dog er for intet å regne. Han hadde truffet Rudolf Steiner, ja, han hadde til og med kjent ham ganske godt og hatt mange samtaler med ham. Steiner var dengang en forholdsvis ung mann, han var ennå ikke trådt frem med sin antroposofi og hadde ikke røpet en brøkdel av hvad der bodde i ham (det må vel ha vært på den tid da han arbeidet med utgivelsen av Goethes naturvidenskapelige skrifter, som han har gitt den beste og påliteligste utgave av), men Stefan Zweig har allikevel fått et meget sterkt inntrykk av ham. Han skildrer ham i følgende vendinger, idet han kort i forveien har fortalt om en høist broket krets som kaldte sig «Die Kommenden» og som pleide å forsamle sig i en bohèmekafé på Nollendorfplatz: midt i denne krets tronte som regel dikteren Peter Hille:

«Det troskyldige og barnslige som utgikk fra denne dikter, som nu er nesten helt glemt også i Tyskland, distraherer meg kanskje følelsesmessig fra den formand som «De kommende» hadde valgt sig. Og dog var dette en mann hvis ord og idéer skulde komme til å bli avgjørende for utallige menneskers livsholdning. Her, i Rudolf Steiner, den senere grundlegger av Antroposofien,

som hans tilhengere har bygget de prektigste skoler og akademier for, møtte jeg for første gang siden Theodor Herzl en mann som skjebnen hadde utsett til å bli veiviser for millioner av mennesker. Personlig virket han ikke så føreraktig som Theodor Herzl, men mere forførerisk. I hans dunkle øine lå en hypnotisk kraft, og jeg syntes at jeg bedre og mere kritisk kunde høre på ham når jeg ikke så på ham; for hans asketisk-magre, av åndelig lidenskap pregede ansikt var vel egnet til ikke bare å virke overbevisende på kvinner. Rudolf Steiner var på den tid ennu ikke kommet frem til sin lære, han var selv en sökende og en lærende. Leilighetsvis kommenterte han Goethes farvelære for oss, og Goethe fikk da i hans fremstilling noe faustisk og om Paracelsus minnende over sig. Det var inciterende å høre på ham, for hans dannelse var forbløffende; og især i forhold til vår, som mest innskrenket sig til det litterære, var den storartet allsidig. Fra hans foredrag og fra mange gode samtaler med ham vendte jeg alltid hjem på en gang begeistret og litt nedtrykt. Og allikevel – når jeg nu spør mig selv om jeg dengang vilde ha profetert denne unge mann en slik filosofisk og etisk massevirkning som den han fikk, så må jeg til min beskjemmelse tilstå at det vilde jeg ikke. Jeg ventet mig store ting i videnskapen fra denne sökende ånd, og det vilde slett ikke ha forundret mig å høre at hans intuitive intelligens hadde gjort en stor biologisk oppdagelse. Men da jeg mange år efter i Dornach så det grandiose Goetheanum, denne «visdomsskole» som hans diciple hadde reist som et platonisk Akademi for antroposofien, da var jeg nærmest skuffet over at hans innflytelse var gått så sterkt i retning av det bredtreale, ja endog det banale. Jeg drister mig ikke til å uttale noen dom om antroposofien, for det er mig den dag idag ikke klart hvad den vil eller hvad den betyr; ja jeg er tilbøielig til å tro at dens tiltrekkende virkning mere har berodd på Rudolf Steiners fascinerende personlighet enn på en idé. Men tilbake blir at det å ha mødt en slik magnetisk kraft på et så tidlig tidspunkt av ens liv, da han ennu på en vennskapelig udogmatisk måte meddelte sig til yngre, det var for mig en uvurderlig vinning. Under inntrykket av hans fantastiske og tillike dype viden erkjente jeg at den sanne universalitet, den som vi andre med gymnasiastisk overlegenhet trodde vi allerede hadde bemektiget oss, den erhverves ikke ved flyktig lesning og diskutering, den må opparbeides gjennom årelang brennende møie.»

Dette portrett av en så åndelig tidsbundet men så menneskelig åpen natur som

Stefan Zweig skulde de legge sig på sinne alle de tankeløse mennesker som taler lett henkastet eller kanskje likefrem foraktelig om «denne Steiner» – som de ikke vet noe om, for de har et vrængbillede av ham i sin bevissthet, som det nesten alltid vil være tilfelle når man uttaler sig om noe man ikke har kjennskap til og som man på forhånd nærer hemmelig motvilje mot eller instinktiv frykt for.

Et øieblikk har Stefan Zweig stått ved denne kilde til ny viden og stirret blendet ned i den, men han bøide sig ikke ned og drakk, han gikk videre «i sine egne tanker» og endte som den dypt desorienterte, som ikke lengere kunde bære synet av det kaos han selv i sin anelses-løshet hadde været med til å fremkalle.

Gang på gang kommer han tilbake til denne tidens anesløshet overfor det som den plutselig skulde stå overfor og se utfolde sig som en så forfærdelig *virkelighet*. Dette at plutselig noe blir til og er det rundt omkring en, noe som aldri et menneske hadde drømt om og aldri hadde kunnet forestille sig i sin villeste fantasi, som vi sier, det har gjort et voldsomt inntrykk å ham. Men *dette* usikkerhetsmoment i tiden, det at vi altså ikke kan være sikker på at ikke helt nye *åndelige* virkeligheter en dag omgir oss, at noe helt annet enn Darwinisme og Marxisme, demokrati og humanisme, videnskap og psykologi inntar den dominerende plass i tiden – det kommer han ikke nærmere inn på, det har åpenbart overskredet hans fatteevne. Det faller ham ikke inn at når hele denne tids videnskap, tenkning og politikk ikke hadde kunnet forutse noe av dette, ja på forhånd hadde bestridt muligheten av det, da må der jo være en vesentlig mangel ved den, da har den jo tatt grundig feil! Det faller ikke Stefan Zweig inn, nei, og det vil heller ikke inn i hodet på noen av dem der tenkte eller tenker som han og som nu resonnerer over hans tragiske *hands up* overfor situasjonen; da måtte de jo nemlig innse sitt *virkelige* nederlag, da måtte de se sitt *indre* kaos i øinene, og det kan de ikke; for konsekvensen av det igjen vilde være at de måtte *omstille hele sin tankegang*. Da foretrekker de heller å kjempe videre på de gamle fronter, tro på politikere og våbenfabrikan-ter (likesom nazistene trodde på jøder og plutokrater), snakke om at menneskene igjen må bli gode og hjelpsomme overfor hverandre, må lære å elske friheten, respektere demokratiet osv. – hele dette sørgelige litani, som nu virkelig er blitt et litani: klagesangen over en død.

Uendelig sympatisk virker Stefan Zweig, det er umulig ikke å komme til å

holde av ham som man lærer ham å kjenne gjennom denne taktfulle, beskjedne og så dypt sorgmodige livsskildring. Han tok visst aldri feil av sig selv. Han var en tid (i den egentlige fredspause mellom krigene) Europas kanskje mest leste forfatter. En ny bok av ham var forutbestilt i 20 000 eksemplarer før den overhodet kom på bokhandlerdisken, hans «Sternstunde» gikk i 250 000 eksemplarer i Inselbücherei (en serie han selv hadde gitt idéen til). På sin 50-års dag fikk han sig overrakt en praktfull bibliografi over alle de utgaver og oversettelser hans bøker var kommet i. Det var et svært værk, og deri manglet ikke et eneste kjent sprog, men der var mange exotiske imellem; ja til og med blindeskriftutgaver var der. Han hadde virkelig lesere over hele jorden, og i hundretusinder, ja vel tilsammenlagt i millioner; pengene strømmet inn til ham, så at han knapt kunde holde rede på dem. Når han nu reiste blev han mottatt som en fyrste, og det var hans store sorg at han ikke lengere kunde tilbringe noen dager i helt sikker anonymitet. Men det synes å være hans alvor når han sier at han regner ikke sig selv for noe ved siden av de store. Og det var han jo heller ikke; han var bare en ypperlig skribent og et fint menneske.

Under den første verdenskrig blev han naturligvis «defaitist» (man hadde dengang ennu ikke oppfunnet ordet landssviker) og forladt av alle sine venner (undtagen Rilke). Under den annen behøvde han ikke engang å bli det, han var jo «jøde». Hans bøker blev straks forbudt, brent på bål av bestøvlet naziungdom osv. Han kom sig unna i tide, så han slapp å oppleve det værste, men han blev fedrelandsløs, nærpå en *displaced person*. Han skildrer gripende det øieblikk da han i England (som han av et eller annet dunkelt instinkt ikke hadde villet forlate) efter krigserklæringen mot Tyskland fikk sig sitt østerrikske pass fratatt og istedet utlevert den «oppholdstillatelse» som gjorde ham til en international paria. Man har inntrykk av at han aldri kom over det sjokk han da fikk: satt utenfor menneskeheten; en hjemløs i verden. Kanhende var det bevisstheten om dette som drev ham i døden.

Defaitist, vil kanskje enkelte av den gamle skole si (jeg tenker da her på den naziskole, vi har dem jo ennu iblandt oss). Ja selvfølgelig, han var jo jøde! Men dem kan man da minne om at det var en jøde, nemlig Ernst Lissauer, som skrev den berømte «Hassgesang gegen England», som en tid var bokstavelig talt på hver manns, ja på hvert barns tunge i Tyskland og som så lenge det varte gjorde

forfatteren til den mest berømte som nogensinde har levet. *Det* var alle tiders litterære success!

Man skal være varsom med å kalle en mann for jøde eller tysker. Der finnes jøder og tyskere, de er ikke en oppfinnelse av misundelige konkurrenter eller fiender med mindreværdighetskomplekser, og den almindelige jøde og den almindelige tysker er «jøde» og «tysker» i en grad som uvegerlig måtte nedkalle det over dem som nu er skjedd; men det *er* enno noen hele kar i alle lande, og til dem hørte Stefan Zweig. Han var hverken jøde eller østerriker, ja han var ikke engang europeer (han vilde ganske sikkert ha frabedt sig denne betegnelse idag), han var simpelthen et menneske. Og det er det mest rosende som idag kan sies om en mann. Etsteds faller hans egne ord om disse ting omtrent således: Den forbannede nazisme, den forbannede bolsjevisme og den tifold forbannede nationalisme!

Disse ord gjør vi til våre og vet ingen bedre måte å hedre hans minne på.

«Die Welt von Gestern» foreligger også i en norsk oversettelse på Aschehoug ved Anders og Inger Hagerup. Den er simpelthen uleselig for et menneske med sprogsans. Man føler det som en nedverdiggelse for norsk åndsliv når man ser et sprogprodukt som dette lancert under et bekjent forfatternavn som et dekkende uttrykk for en av tidens fineste stilister. Denne lidenskapelige artist, for hvem formen var den høieste plikt og sproget det helligste av alt, ham lar man sitte og spille tric-trac i kaféen «bent over gata». Om denne fornemme og sprogmechtige europeer insinuerer man at han «nytter høvet» f. eks. til å skaffe sig en ny autograf av Goethe eller lignende. Man lar denne raffinerte samler og bibliofil «ta boka ut av hylla». En gang (da en koffert er blitt stjålet fra ham) lar man han være vidne til at der blir «tatt opp en protokoll» (hvorfra, fra gulvet eller fra kjelleren?) osv. Eksemplerne er hentet tilfeldig fra noen få sider midt i boken. Det er en skam! Og hvis noe skulde være forbudt, så er det en slik vandalisering av en kunstner og hans verk.

Et steds forteller Stefan Zweig selv at da han en dag kom ut fra sitt arbeidsværelse, sa hans kone: Du ser så opprømt ut, hvad er der hendt? Jo, det har lykkedes mig å stryke enno en setning i tredje korrektur og flere overflødige ord. Det er Stefan Zweig. Og nu på norsk Vikamål med sju og tjue, med mye, med en for man osv. «Klokka to om morgenen hadde nå klokka ringt utenfra» . .

. «Det ble tatt opp en protokoll om at jeg godkjente kofferten som min» . . .

«Han viste til det bry han hadde hatt med saken» . . .

Det er til liten nytte å beklage Stefan Zweigs selvforsvoldte død. Hadde han fått se denne oversettelse vilde han allikevel ha skutt sig.